

Ali

ÁCS ALAJOS

(1930–2002)

„Büszke voltam Rád, amikor elsőéves korodban meg merted csinálni Vörösmarty *Előszóját*, még hozzá kifejezően és ódai szárnyalással, a lényeg erőteljes felmutatásával. De az utolsó előtti strófa első sorát rosszul idézted. Pedig hát Te memória dolgában »élmunkás« voltál, és bizonyára most is az vagy” – írta Tessitori Nóra, a kolozsvári Magyar Művészeti Intézet legendás beszédtanára Ács Alajosnak, aki az 1953-ban végzett tizennyolc fős osztály tagjaként Nagybányára utazott, hogy Harag György vezetésével létrehozzák Erdély hatodik magyar színházát. Az 1954. november 30-án kelt levél válasz volt a társulat helyzetét ecsetelő beszámolóra, amelyben a tanítványok egyenként leírták mostoha körülményeiket, beszámoltak sikereikről. Az együttes 1956-ban átköltözött Szatmárnémetibe, s azóta is ott székel. Karácsony másnapján bekövetkezett haláláig e színház hú tagja maradt Ács Alajos.

A színészi sikereket amatőrként már a líceumban megízlelő Ács Ali az előadókészségét prédikációkon csiszolhatta, ugyanis református papnak tanult, de egy országos tehetségkutató mozgalom hatására hivatást változtatott. Már akadémistaként rendszeresen játszott a kolozsvári társulatban, végzés után ott maradhatott volna – hívták a marosvásárhelyi Székely Színházhoz is –, ő azonban évfolyamtársaival tartott, s néhány hónap híján fél évszázadot töltött ugyanazon színházban. Az ötven évből tíz duplán számít, hiszen 1969-től, amikor Szatmáron létrejött a román tagozat – tehát igen nehéz időszakban –, a társulat igazgatója volt. Amikor posztjáról leköszönt, társai negyedórás tapsal búcsúztatták.

Megszámlálhatatlanul sok szerepet játszott el. Nagybányai bemutatkozása a *Liliumfi* címszerepében akadémiai sikerének megismétlése volt, ezt többek között Don Cézár (*Ruy Blas*), Mercutio (*Romeo és Júlia*), Petruccio (*A makrancos hölgy*), Csongor, Rank (*Nóra*), Bakos (*Villámfény*), Szatyin (*Éjjeli menedékhely*), Béranger (*A király halódik*), Orgon (*Tartuffe* – akadémista korában Kolozsváron Bara Margit partnereként Valért alakította), George (*Nem félünk a farkastól*), Stomil (*Tangó*), Rabaut (*Hugenották*) követte.

Először a hetvenes évek közepén láttam: Kincses Elemér rendezte az *Ég a nap Seneca*

felett című saját darabját, Ali Senecát alakította (két főbb partnere Boér Ferenc és Elekes Emma volt, akikkel oly sokszor játszott együtt). Mindhármuk nevét azonnal meg kellett jegyezni. Ali az egyszerűség és emelkedettség, az elfojtott és a kirobbanó indulatok kényes egyensúlyát akkoriban (s azon a tájon) szokatlan természetességgel teremtette meg.

Aztán hosszú ideig csak hallottam róla, mivel gyakori erdélyi útjaim a Nagyvárad–Kolozsvár–Vásárhely útvonalra korlátozódtak, s a sepsiszentgyörgyiekkel ellentétben (akik egy ideig évente megfordultak Budapesten és Veszprémben) a temesvári és a szatmári színház magyarországi vendégjátékra sem vállalkozott.

Természetesen tudtam a rendszerváltás előtti sikeréről, *A vihar* Prosperójáról, amelyről Bérczes László azt írta: a színész „a kivételes személyiséget mutatja fel, ugyanakkor mindvégig képviseli azt az alázatot és tiszteletet, amellyel ez az ember a kultúra felé fordul, és amelyet éppen ezzel a magatartásával másoktól is megkövetel”. Parászka Miklós rendezésében Prospero szigete maga a színház, a kultúra egyetlen megmaradt és mindenáron védendő helye. Ez a koncepció az akkori időkben, amikor hetente újabb színész, tanár, orvos és más értelmiségi települt át Magyarországra, hallatlanul fontos volt, s összecsengett például Tompa Gábor kolozsvári *Hamletjével*. Ott a Horatiót játszó Csiky András (aki Alinak évtizedekig volt állandó partnere), itt Ács Alajos nemcsak szerepben, hanem civil magatartásában is ezt a gondolatot képviselte. Ez is közrejátszhatott abban, hogy 1995-ben a Magyar Köztársaság Érdemrendjének Középkeresztjével tüntették ki, míg 1998-ban az Erdélyi Közművelődési Egyesület Kovács György-díját, illetve a Harag György-émlékplakettet kapta meg, s 2000-ben Szatmárnémeti díszpolgára lett.

A Bérczes-kritikában szereplő alázat és tisztelet Alit emberként és művészként egyaránt jellemezte. 1990 után csaknem minden szerepben láttam, dolgoztam is vele, s nagyon sokat beszélgettünk. Soha nem hallottam, hogy rossz szót szolt volna kollégáira, rendezőire vagy bárki másra. De ha szó esett valamiről, s ő csendesen és hamiskásan elmosolyodott, tudni lehetett: egyetért a véleménnyel, de azt is, hogy túllép az atrocitásokon, a sokszor méltatlan bántásokon, az időnkénti mellőzéseken. Ez a bölcsesség persze nem egyik napról a másikra ért meg benne, s árulkodó jel volt, amikor ajka körüli arcizma idős korában is meg-megrándult: indulatait fékeznie kellett.

Az utóbbi évtizedben többfelé vendégszerepelt. Számomra kolozsvári remeklése a legemlékezetesebb. Spiró György *Az imposztor* című darabját Árkosi Árpád vitte színre, s a Vilnában fellépő híres-hírhedt lengyel színész szerepére Ács Alit hívtam meg, ezáltal az életben is a darabhoz hasonló szituációt teremtve. Annak idején így láttam őt: „Ács nem a nagy manipulátort játssza, hanem azt a művészt, aki tudatában van értékeinek, de annak is, hogy mit jelent neve a vilnai színház számára... Jóságos, esendő és ravasz, öntudatos és kétségekkel viaskodó ez a Bogusławski.”

Olyan, mint Ács Alajos – mondhatnánk. De ez a mondat most már csak múlt időben szólhat.

N. I.